

NOVADU APVIENĪBAS VALDE

Atklāta vēstule politiskajām partijām

Par attieksmi pret jaunu administratīvi teritoriālo reformu

levērojot, ka

neviena politiskā partija pirms Saeimas vēlēšanām savā programmā neinformēja par nodomu uzsākt vēl vienu administratīvi teritoriālo reformu;

Neskatoties uz to, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs ir piedāvājis vairākus reformas variantus, turklāt jau uzsācis konsultācijas ar sociālajiem partneriem un atsevišķām pašvaldībām;

Novadu apvienības valde aicina politiskās partijas paust savu attieksmi būtiskākajos, ar reformu saistītajos jautājumos:

- 1) Vai uzskatāt, ka vēl vienas reformas uzsākšanai būtu nepieciešams vēlētāju mandāts? Sagaidāmo seku ziņā vēl viena apvienošana tālu pārsniegtu tiešo ietekmi uz nomales efekta attīstību mazajos un vidējos novados, netieši tās sekas izjutīs arī lielo pilsētu un reformas autoru izvēlēto apvienošanās centru un nereformējamo novadu iedzīvotāji (skat. 1.pielikumu).
- 2) Vai uzskatāt, ka pirms jaunas reformas uzsākšanas ir nepieciešams analītiski izvērtēt, kāpēc sešos gados pēc iepriekšējās reformas nav izpaudušās izveidoto pašvaldību sagaidāmās priekšrocības? Pagaidām iedzīvotāju ienākumi lielajās pašvaldībās neliecina, ka pašvaldības lielumam ir būtiska ietekme uz iedzīvotāju labklājību (skat. 2.pielikumu).
- 3) Vai uzskatāt, ka ir nepieciešams mazināt nomales efektu lielākajā daļā Latvijas teritorijas, veicināt vienmērīgu teritorijas apdzīvotību? Līdz šim veiktās nozaru reformas - valsts iestāžu koncentrācija, veselības aprūpes koncentrācija un plānotā izglītības iestāžu slēgšana jau tā ir depopulāciju veicinošs faktors (skat. 3.pielikumu).
- 4) Vai uzskatāt, ka pašreizējos ģeopolitiskajos apstākļos ir nepieciešams veicināt pierobežas teritoriju apdzīvotību? Iecerētie reformas pasākumi krasi samazina pierobežas apdzīvotības iespējas. Austrumu pierobežai, robežām ar Lietuvu un Igauniju ir gan kopīgas, gan atšķirīgas problēmas, bet depopulācija šajās teritorijās apdraud gan ekonomiku, gan nacionālo drošību (skat. 4.pielikumu).

Novadu apvienības priekšsēdētājs

Gints Kaminskis

Apvienošanās potenciālā ietekme uz reformā neiesaistītajām pašvaldībām un uz apvienoto pašvaldību attīstības centriem

Katrā apvienotajā pašvaldībā ievēlētie deputāti cenšas ievērot visu novada pagastu un novada pilsētu intereses, tomēr visos gadījumos pastiprinās nomales efekts daļā no novadiem. Optimizējot skolu, vietējās administrācijas un pakalpojumu centru izvietojumu, plānojot investīcijas, noris koncentrēšanās process. Tādējādi katra nākamā apvienošana veicina migrāciju, īpaši no jaunajam centram pievienotajām teritorijām.

Kā rāda 2013.gadā veiktais Valsts Reģionālās attīstības aģentūras pētījums par reģionālo attīstību, lielākā daļa potenciālo migrantu izvēlas doties nevis uz Rīgu (tās apkārtnes novadiem) vai citiem attīstības centriem, bet uz ārzemēm. Tādējādi vēl vairāk sašaurinās valsts iekšējais tirgus, nenotiek augsti apmaksātu darbavietu radīšana, pasliktinās sociālo jautājumu risināšana visās pašvaldībās līdz ar kopējo pašvaldību ienākumu kritumu un sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu bāzes sarukumu.

Lielas teritorijas daļas depopulācija apdraud nacionālo drošību, tas attiecas uz visām, ne tikai reformējamajām teritorijām.

Novadu reformas gaitā izveidoto lielo pašvaldību un mazo pašvaldību sekmju salīdzinājums

Ja reforma tiek īstenota iedzīvotāju labā, tad reformas gaitā reformējamo teritoriju iedzīvotājiem jāklūst bagātākiem. Samērā labi šo bagātību raksturo pašvaldības "pašas ieņēmumi" – pašvaldībai nodalītās teritorijā reģistrēto iedzīvotāju ienākuma nodokļa daļas un nekustamā īpašuma nodokļa summa. Ja kādas teritorijas ir veiksmīgi apvienotas, tad jaunajā teritorijā iedzīvotāju bagātībai būtu jāpieaug straujāk, nekā mazāk veiksmīgi reformētajās teritorijās.

Pirms lemt par iepriekšējās politikas turpināšanu, būtu jāsalīdzina, vai pirmajos sešos gados pēc iepriekšējās reformas tās pamatojumā pieņēmumi ir apstiprinājušies.

Iepriekšējās reformas gaitā tika izplatīti vairāki mīti:

- 1) Mīts, ka lielākajām pašvaldībām ir lielāki pašu ieņēmumi uz vienu iedzīvotāju (pašlaik trīs lielākās pašvaldības – Rīga, Rēzekne un Daugavpils atrodas attiecīgi 10., 70. un 81.vietās, apvienojot 25 pagastus Rēzeknes novadā, ieņēmumi nav lielāki, kā netālu esošajos mazajos novados – Riebiņos vai Baltinavā).
- 2) Mīts, ka mazākajām pašvaldībām ir lielāki nelietderīgie izdevumi, kurus tās tērē savas administrācijas uzturēšanai, nesniedzot iedzīvotājiem pakalpojumus (mazās pašvaldības atbilstoši racionālai organizācijas struktūrai pakalpojumus iegrāmato administratīvajos izdevumos, lielās – nozaru izdevumos, bet tas nebūt neliecina par nelietderīgiem tēriņiem mazajās pašvaldībās).
- 3) Mīts, ka mazākās pašvaldības neprotot apgūt centralizētās investīcijas (ES fondus). Patiesībā tiek pieņemti diskriminējoši Ministru kabineta noteikumi, kas mazākām teritorijām kavē piedalīties pašām, vai sadarbojoties lielākajā daļā programmu.

Pašlaik reformas propaganda ir uzsākta tieši ar šiem mītiem, kuri maz informētiem lasītājiem, klausītājiem vai TV skatītājiem šķiet ticami. Ja reformu iniciatoriem būtu patiesa vēlme uzlabot situāciju novados, tad vajadzētu izvērtēt faktorus, kāpēc pirmajos sešos gados pēc reformas iepriekš noteiktās ieceres nav īstenojušās, kādi ir apstākļi, kas to nosaka un kādas kļūdas ir pieļautas. Teorētiski pastāv mēroga efekts – apvienojot finanšu, materiālos un intelektuālos resursus var panākt augstāku produktivitāti, taču vajadzēja noskaidrot, kas īsti ir noticis ar šīm lielajām pašvaldībām, kāpēc tur nav izpaudušās pozitīvās iespējas.

Nav arī pagājis pietiekams laiks, lai izvērtētu esošo novadu potenciālu. Daudzos novados vēl turpinās strukturālās reformas, kuru izvērtēšanai nepieciešams šīs reformas pabeigt.

3.pielikums

Nomales efektu veicinošie faktori

Iepriekšējās reformas gaitā tika panākta vienošanās ar valdību par finanšu izlīdzināšanas reformu, kas garantētu visām pašvaldībām stabilus ienākumus, salīdzinot ar valsts ienākumiem. Ja iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme tiktu aprēķināta atbilstoši stabilai proporcijai valsts un pašvaldību ienākumos, tad katra pašvaldība būtu ieinteresēta palielināt savus patstāvīgos ieņēmumus. Aizbildinoties ar pasaules ekonomisko krīzi, valdība solījumu neizpildīja, bet jaunais finanšu izlīdzināšanas likums vēl vairāk pasliktinās ieņēmumus veselos reģionos un teritorijās ar zemākiem ieņēmumiem.

Tie iepriekšējie attīstības centri, kam pievienoja pašvaldības - saņēmējas no finanšu izlīdzināšanas fonda bija lielākie zaudētāji. Kaut arī šie zaudējumi daļēji tika kompensēti ar īslaicīgām speciālām dotācijām no izlīdzināšanas fonda un mazos novadus diskriminējošu investīciju politiku, tomēr apvienoto pašvaldību ekonomiskais pamats - savu ienākumu palikšana teritorijā tika iedragāts. Uz lielo novadu, kam centrā pilsētas, rēķina valdība uzsāka pašvaldību kopējo ieņēmumu samazināšanas procesu.

Veiktā slimnīcu tīkla optimizācija un ātrās palīdzības reorganizācija ir pasliktinājusi veselības aprūpes pieejamību, tādējādi veicinot depopulāciju, īpaši kvalificēta darbaspēka un jauno ģimeņu aizbraukšanu. Papildinot ar investīciju un administrācijas koncentrāciju, ko izraisīs kārtējā apvienošana, dzīve lielākajā daļā novadu kļūs vēl mazāk pievilcīga.

Līdzīga ietekme uz depopulāciju būs skolu tīkla optimizācijai. Skolas pakāpeniski tika slēgtas jau iepriekšējās reformas rezultātā, jaunie valdības noteikumi atņem valsts finansējumu uz vienu skolnieku skolām ar mazajām klasēm, kas papildus veicinās depopulāciju.

Līdzīga ietekme ir valsts sadalīšanai attīstības centros un pārējās teritorijās. Eiropas investīcijas tiek novirzītas galvenokārt attīstības centriem, iespējas saņemt finansējumu attīstībai nav atkarīga no projektu kvalitātes, bet no politiski nolemtas iekļaušanas vai neiekļaušanas sarakstā. Šāda politika skar ne vien infrastruktūru, bet arī iespējas saņemt kredītus uzņēmējdarbībai, jo valsts atbalsta trūkums ir signāls privātajām bankām nedot kredītus mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstībai "bezperspektīvajās" teritorijās.

Situācijas absurdumu raksturo fakts, ka no desmit teritorijām ar lielākajiem pašu ienākumiem uz vienu iedzīvotāju astoņas ir ārpus "perspektīvo" pašvaldību saraksta.

Paātrinātas depopulācijas pierobežā potenciālā ietekme

Līdzšinējā reģionālā politika nav veicinājusi apdzīvotību pierobežā. Arvien vairāk ciemi un apdzīvotas vietas tiek pamestas.

Ņemot vērā ģeopolitisko situāciju, visi austrumu pierobežas depopulāciju veicinošie pasākumi kopumā (ieskaitot jaunu ATR) rada valsts saglabāšanas apdraudējumu, ja no ārvalstīm Latvijā tiktu inspirēts hibrīdkarš.

Tāpat paātrināta depopulācija pierobežā neļauj organizēt efektīvu Eiropas ārējo robežu aizsardzību pret bēgļiem. Tas potenciāli pastiprina musulmaņu fundamentālistu ierašanās varbūtību, tam sekas var būt terorisms un politiskā destabilizācija.

Latvijai īpašas briesmas rada apstākļi, ka sabiedrības integrācijas process vēl ir pusceļā. Liela daļa no nepilsoņiem joprojām apzināti neizvēlas pilsonību (neuzskata par nepieciešamu juridiski nostiprināt savu piederību Latvijas Republikai). Šajos apstākļos depopulācija atbrīvo vietu liela daudzuma bēgļu ieplūšanai, kas kļūtu par papildus politiskās destabilizācijas faktoru.

Nomales efekts izpaužas arī pierobežā ar Lietuvu un Igauniju. Šo teritoriju depopulācija samazina Latvijas dabas resursu un zemes izmantošanu produktīvai ekonomikai, tāpat veidojas zonas, ko potenciāli var aizņemt nevēlami imigranti.